

Kulturvandring

Maskinmuseum och Året på gården

SIMONTORP
KONSULT
AB

Muséet finns i byggnaden som är märkt Simontorps såg

Jord- och skogsbruksmaskiner i Simontorp

I denna utställning förevisas maskiner som använts i gårdens jord- och skogsbruk. I flera fall har maskiner och redskap från flera olika tidsåldrar bevarats vilket innebär att vi kan visa en tidssekvens över olika tekniska lösningar. Vi har valt att tills vidare hålla oss till maskiner tillverkade före 1955. Allt illustreras med korta beskrivningar och fotografier från vårt historiska arkiv.

Guideobjekt

OBS! Klättra inte på maskinerna. De kan komma i rullning och orsaka skador.

Bakgrund

Simontorp har varit bebott minst sedan 1300-talet och såg och kvarn har funnits i Simontorp sedan slutet av 1700-talet.

1791 ansökte gårdens dåvarande ägare Johan Testrup om att gårdens mjölkvarn skulle bli klassad som tullkvarn. Ansökan beviljades eftersom ingen tullkvarn fanns på flera mils avstånd. En tullkvarn hade monopol på att mala åt andra bönder och betalade sedan skatt till kronan (staten).

1795 synades anläggningen och då beskrevs även sågverket. Sågen var en redan då gammal ramsåg och den kunde endast användas under våren, då flödet i ån var tillräckligt stort.

Genom husförhörslängderna vet vi hur många människor som bodde på gården förr. År 1803 bodde ca 20 personer på Simontorp Östergård.

Huvudpersonerna var gårdens ägare Anders Jönsson och hans hustru Kjersti Svendsdotter. De hade sex barn.

Men på gården bodde också de förra ägarna, makarna Johan Testrup och hans hustru Maria Sophia Bering, samt Anders Jönssons föräldrar. För att sköta hushållet och gårdens ägor fanns också 3-4 pigor och lika många drängar.

En dräng var avdelad för att sköta vedhanteringen utomhus och en piga såg

till att det eldades i alla kaminer.

Vatten behövde hinkas upp från brunnen för matlagning samt till alla djuren. Vatten behövdes också hinkas upp i stora mängder då det var dags för tvätt ett par gånger om året. Bykkaren skulle fyllas med vatten och kokas upp. Tvätten bykades i bykekaren och bars sedan till ån för sköljning, innan allt hängdes upp på tork.

Jordbruket var inriktat på självförsörjning och normalt hade man några få kor, en eller två hästar, några får och höns. Djuren gav mjölk, ost, smör och kött till gårdens folk.

Det finns inte så många verktyg och maskiner kvar efter de tidigaste invånarna, men från 1800-talet och framåt har vi en hel del kvar i våra gömmor.

I vårt museum visar vi både redskap, maskiner och fotografier på när de användes och berättar om hur och när olika maskintyper använts. I många fall har vi maskiner /redskap från olika utvecklingsstadier.

Året på gården – vår

Vårmånaderna april och maj ägnades åt att förbereda marken inför sådden. Redan i slutet av mars kunde vårarbetet börja med att gödsel kördes ut på åkrarna. Den skulle gärna köras ut på den sista snön eftersom man då trodde att näringen följde med snön ner i marken (istället rinner den ut i vattendragen och vidare ut i Östersjön). Numera är det förbjudet med gödsling på frusen mark.

Stängsel och hagmarker skulle repareras och göras i ordning så att djuren kunde släppas ut i början av maj.

Våren var också den stora födelsetiden för alla djuren. Kalvar, föl och lamm skulle ses till, och ibland handmatas för att överleva.

Guideobjekt

OBS! Klättra inte på maskinerna. De kan komma i rullning och orsaka skador.

Ved skulle huggas och staplas inför kommande vinter. När all uppvärmning och matlagning skedde med ved så gick det åt stora mängder varje år. För att bäst utnyttja den så kallade "vårtorkan" skulle veden gärna vara huggen till påsk.

Från slutet av 1700-talet och ända fram till 1920-talet kördes sågverket på vattenkraft och kunde därmed bara användas då vattenståndet var högt på våren. Vid vattenbrist kunde i senare tid en dieselmotor hjälpa till. Oscar Olsson tog ofta själv nattskiftet vid sågverket, medan anställd personal arbetade tvåskift för att utnyttja vårens "skärvann".

Året på gården – sommar

Juni var den lugnaste månaden för en bonde. Åtminstone förr i tiden då ingen extra gödsling, bevattning eller besprutning skedde.

Djuren behövde förstås daglig tillsyn och flyttades mellan olika hagar då och då.

Efter mid-sommar påbörjades höskörden, och då fick hela familjen hjälpa till.

Bilden visar höhässjning i Simontorp 1975.

På 1910-talet var några av gårdens drängar på studiebesök "nere på slätten" och lärde sig där att bygga ståltrådshässjor. Dessa var mycket effektiva och krävde inte så mycket byggmateriel.

Hö slogs ursprungligen inte på åkrarna. Där växte nämligen säd! Däremot skulle alla mellanområden, kärr och mader (strandängar) höstas för att få ihop till hö.

På maderna (på göingska ma:arna) var det ofta så blött att gräset fick bäras in på land med en höbåge för att torka.

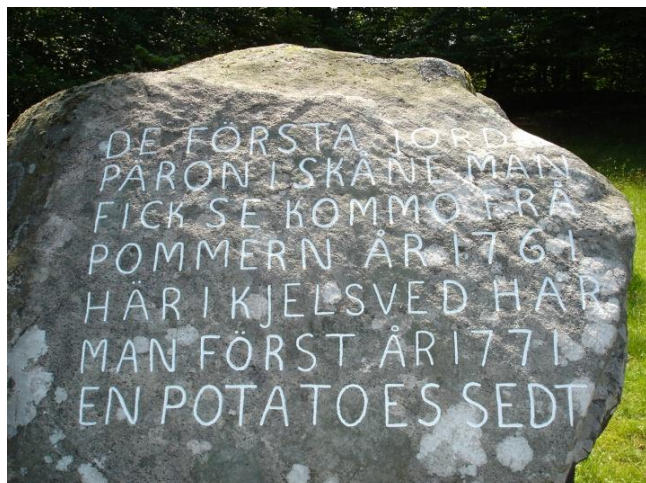
På bilden ses en höbåge.

Ännu på 1930-talet användes ängsladorna uppe i skogen. Det var enklare att lagra höet där under sommar och höst och köra hem det på vinterns slädföre.

Reparationer av hus, lador, stängsel gjordes ofta under augusti, det som kallades "ättehöstesnickrier" (=efter-höskörds-snickrier).

Året på gården – höst

September och oktober var de stora skördemånaderna. Potatis och säd behövde tas om hand. I Simontorp har det främst odlats havre, korn och råg. Potatisen kom till Skåne 1764 enligt en inskription i Kålsved utanför Osby. Till Kålsved kom potatisen några år senare – 1771, troligen med hemvändande soldater från pommerska kriget (1757-1762 mellan Sverige och Preussen).

Guideobjekt

OBS! Klättra inte på maskinerna. De kan komma i rullning och orsaka skador.

På hösten när sommarvärmerna försvann var det dags att slakta hushållsgrisen och de lamm och kalvar som var tänkta att bli mat under det kommande året.

Gustav III:s kungliga förordning anno 21 februari 1789 gav bönderna rätt att jaga. Hösten var den stora jaktsäsongen. Älg, rådjur och skogsfågel jagades och skulle tas om hand.

För kvinnorna i hushållet blev det mycket arbete vid slakt. Mycket av köttet saltades ner i stora saltkar på vinden. Kött som inte saltades eller röktes skulle malas och göras köttbullar och pannbiffar av. Då köttkvarnen drevs för hand (utan elektricitet) hjälptes män och kvinnor åt med slaktandet.

Naturligtvis har man också tagit tillvara det naturen ger i form av bär (blåbär, hallon, lingon, slånbar) och odlade bär och frukter (vinbär, krusbär, äpplen, körsbär och plommon mm). Syltning, saftning, konservering och torkning var metoder som användes.

Året på gården - vinter

Vintermånaderna december till mars är tiden för avverkningar i skogen, då som nu. När träden är i vintervila är virket som torrast vilket ger högst kvalitet.

Ungskog ska gallras, och äldre mogen skog ska avverkas. I Simontorp har det sällan gjorts kalhyggen utan vi avverkar några träd här och där enligt skogsmetoder som kallas blädning och luckhuggning. Det innebär att skogen nästan överallt består av både unga, medelålders och gamla träd i allsköns blandning. Detta försöker vi fortsätta med även om en del arbete utförts med inhyrda maskiner. Vi försöker också blanda trädsorter och främst ha lövskog

närmast husen.

Vi hugger ner träd av tre anledningar:
❖ *Gallring* – står träden för tätt så växer de sämre. Mer ljus ger mer barr som ger mer tillväxt. Men om man gallrar för hårt blir skogen stormkänslig och stammarna kvistiga.

❖ *Skadade träd* – Förutom stormskador kan det vara röta, barkskador eller insektsangrepp.

❖ *Mogna träd* – Målet är att träd ska få växa sig fullvuxna. Tillväxten per år är större på grova träd. Men vid ca 55 cm diameter (i brösthöjd på en vuxen person) börjar priset sjunka på timret, eftersom de är svårare att såga. En del träd sparas ett tag i väntan på att mindre skog skall växa till sig. Huggs dessa träd blir småträden mer utsatta för storm och torka. Andra träd sparas som "evighetsträd", till nytta för insekter och fåglar.

Resultatet av avverkade träd blir ved (till uppvärmning av våra hus), massaved (som blir papper och kartong) och timmer till byggvirke.

Då man hade djurhållning behövde förstås djuren tas om hand även vintertid. Då djuren under vintern stod installerade i ladugården innebar det mer arbete för bonden. Djuren skulle ha mat och vatten dagligen och gödsel skulle köras ut på gödselstacken.

Tänk också på att ved skulle bäras in för eldning och matlagning.

Ja, så rullar åren på. I Simontorp har man oftast haft arbete utanför gården för att få in extra inkomster.

Sågverket och kvarnen och torvindustri var vanliga näringar, men här har även bött personer med juridiska arbeten som länsmän, sekreterare och hejderidare (länsjägmästare).